

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿՈՂՄԻՑ «ԱՐՏԱԴՐԱ-ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ» ՓԲԸ-Ի ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԱԳՐՔԻ 251-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ 1-ԻՆ ՄԱՍԻ՝ (ՄԻՆՉԵՎ 2011 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 23-Ի ՀՕ-233-Ն ՕՐԵՆՔԻ ՈՒԺԻ ՄԵՋ ՄՏՆԵԼԸ ԳՈՐԾՈՂ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ) ԻՐԱՎԱԿԻՐԱՌ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅՈՒՄ ՏՐՎԱԾ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹՅԱՄԲ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ» ԳՈՐԾՈՎ 2021 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՐՏԻ 9-ԻՆ ԿԱՅԱՑՎԱԾ ՍԴՈ-1583 ՈՐՈՇՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆԱԿԱՆ ԵՎ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՄԱՍԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Սահմանադրական դատարանը, դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննելով «Արտադրա-տպագրական» ՓԲԸ-ի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքի 251-րդ հոդվածի 1-ին մասի՝ (մինչև 2011 թվականի հունիսի 23-ի ՀՕ-233-Ն օրենքի ուժի մեջ մտնելը գործող խմբագրությամբ) իրավակիրառ պրակտիկայում տրված մեկնաբանությամբ՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը, 2021 թվականի մարտի 9-ի ՍԴՈ-1583 որոշմամբ (հրապարակվել է 2021 թվականի մարտի 12-ին) որոշել է.

«1. Քաղաքացիական օրենսգրքի 251-րդ հոդվածի 1-ին մասը (մինչև 2011 թվականի հունիսի 23-ի ՀՕ-233-Ն օրենքի ուժի մեջ մտնելը գործող խմբագրությամբ) համապատասխանում է Սահմանադրությանն այնպիսի մեկնաբանությամբ, համաձայն որի՝ գրավի առարկան ի սեփականություն ընդունելը համարվում է գրավի առարկայի բռնագանձման և իրացման ավարտ, և այդ պահի դրությամբ պետք է կատարվեն գրավատուի ու գրավառուի միջև փոխհաշվարկները:

2. «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 69-րդ հոդվածի 10-րդ մասի համաձայն՝ դիմողի նկատմամբ կայացված վերջնական

դատական ակտը նոր հանգամանքի ի հայտ գալու հիմքով ենթակա է վերանայման օրենքով սահմանված կարգով, քանի որ Քաղաքացիական օրենսգրքի 251-րդ հոդվածի 1-ին մասը (մինչև 2011 թվականի հունիսի 23-ի ՀՕ-233-Ն օրենքի ուժի մեջ մտնելը գործող խմբագրությամբ) դիմողի նկատմամբ կիրառվել է սույն որոշման առաջին կետում տրված մեկնաբանությունից տարբերվող մեկնաբանությամբ: (...)»:

Համաձայն չլինելով Սահմանադրական դատարանի 2021 թվականի մարտի 9-ի ՍԴՈ-1583 որոշմանը՝ Սահմանադրական դատարանի դատավոր Ե. Խունդկարյանս շարադրում եմ իմ հատուկ կարծիքը՝ որոշման պատճառաբանական և եզրափակիչ մասերի վերաբերյալ:

1. Անդրադառնալով Սահմանադրական դատարանում գործի քննության առիթ հանդիսացած դիմումին՝ հարկ եմ համարում նշել, որ Սահմանադրական դատարանի որոշման մեջ արտացոլված՝ դիմումի համառոտ շարադրանքից պարզ է դառնում, որ դիմողը բարձրացնում է վիճարկվող դրույթում իրավական անորոշության խնդիր, որը դրսևորվում է նրանում, որ վիճարկվող դրույթը չի հստակեցնում, թե որ պահի դրությամբ պետք է կատարվեն գրավատուի և գրավառուի միջև փոխհաշվարկները, իսկ Վճռաբեկ դատարանը թիվ ԵՄԴ/1206/02/09 քաղաքացիական գործով (դիմողի գործով) և թիվ ԵԿԴ/0384/02/13 քաղաքացիական գործով կայացրած որոշումներով այդ հարցի վերաբերյալ արտահայտել է իրարից տարբերվող իրավական դիրքորոշումներ:

Նախ՝ վերոգրյալի կապակցությամբ հարկ եմ համարում նշել հետևյալը.

Սահմանադրության 1-ին հոդվածի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետությունն ինքնիշխան, ժողովրդավարական, սոցիալական, իրավական պետություն է:

Սահմանադրության 79-րդ հոդվածի համաձայն՝ հիմնական իրավունքները և ազատությունները սահմանափակելիս օրենքները պետք է սահմանեն այդ սահմանափակումների հիմքերը և ծավալը, լինեն բավարար չափով որոշակի,

որպեսզի այդ իրավունքների և ազատությունների կրողները և հասցեատերերն ի վիճակի լինեն դրսևորելու համապատասխան վարքագիծ:

Իր բազմաթիվ որոշումներում Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է իրավական որոշակիության սկզբունքին՝ նշելով, մասնավորապես.

- «Իրավական պետության սկզբունքը, ի թիվս այլոց, պահանջում է նաև իրավական օրենքի առկայություն: Վերջինս պետք է լինի բավականաչափ մատչելի՝ իրավունքի սուբյեկտները պետք է համապատասխան հանգամանքներում հնարավորություն ունենան կողմնորոշվելու՝ թե տվյալ դեպքում ինչ իրավական նորմեր են կիրառվում: Նորմը չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն ձևակերպված չէ բավարար ճշգրտությամբ, որը թույլ կտա իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց դրան համապատասխանեցնել իրենց վարքագիծը. նրանք պետք է հնարավորություն ունենան կանխատեսել այն հետևանքները, որոնք կարող է առաջացնել տվյալ գործողությունը» (13.05.2008 թվականի ՍԴՈ-753 որոշում),

- «Առավել ևս իրավունքի գերակայության սկզբունքի որդեգրման շրջանակներում օրենքում ամրագրված իրավակարգավորումները պետք է անձի համար կանխատեսելի դարձնեն իր իրավաչափ ակնկալիքները: Բացի դրանից, իրավական որոշակիության սկզբունքը, լինելով իրավական պետության հիմնարար սկզբունքներից մեկը, ենթադրում է նաև, որ իրավահարաբերությունների բոլոր սուբյեկտների, այդ թվում՝ իշխանության կրողի գործողությունները պետք է լինեն կանխատեսելի ու իրավաչափ» (09.06.2015 թվականի ՍԴՈ-1213 որոշում),

- «(...) իրավական որոշակիության սկզբունքը ենթադրում է նաև դատարանների որոշումների հստակություն և կանխատեսելիություն, ինչը թույլ է տալիս իրավահարաբերությունների մասնակիցներին համապատասխան պատկերացում կազմել իրենց վարքագծի հնարավոր հետևանքների մասին» (03.05.2016 թվականի ՍԴՈ-1270 որոշում):

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը նույնպես իր վճիռներում բազմիցս անդրադարձել է իրավական որոշակիության սկզբունքին:

Մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը գտել է, որ «օրենքով նախատեսված» արտահայտության պահանջներից մեկն այն է, որ համապատասխան միջոցը պետք է լինի կանխատեսելի: Նորմը չի կարող համարվել «օրենք», քանի դեռ ձևակերպված չէ բավարար հստակությամբ, որպեսզի անձին հնարավորություն տա կարգավորելու իր վարքագիծը. անձը պետք է կարողանա տվյալ հանգամանքներում ողջամիտ կերպով կանխատեսել իր տվյալ գործողության հետևանքները: Այդ հետևանքները չեն կարող կանխատեսելի լինել բացարձակ որոշակիությամբ: Թեև օրենքում որոշակիությունը մեծապես ցանկալի է, դա կարող է հանգեցնել չափազանց կոշտության, և օրենքը պետք է կարողանա հարմարվել փոփոխվող հանգամանքներին¹:

Անդրադառնալով դատարանների կողմից օրենքների մեկնաբանմանը՝ հարկ եմ համարում նշել, որ այն բնորոշ է դատարանների գործունեությանը, և որքան էլ իրավական նորմերը հստակ լինեն, դատական մեկնաբանումն անխուսափելի է և անհրաժեշտ: Ասվածը, իհարկե, չի նշանակում, որ թույլատրելի են դատարանների կողմից օրենքների կամայական կամ իրարամերժ մեկնաբանությունները: Դրանք, անձանց համար անկանխատեսելի դարձնելով իրավական նորմերի կիրառումը, հետևողականությունն ապահովող մեխանիզմի բացակայության դեպքում կարող են հանգեցնել նաև արդար դատաքննության իրավունքի խախտման և խաթարել հասարակության վստահությունը դատական համակարգի նկատմամբ²: Այս նկատառումներից ելնելով՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր որոշումներում արձանագրել է, որ Պայմանավորվող պետությունները կրում են

¹ Տե՛ս, ECHR, case of Busuioc v. Moldova, application no. 61513/00, 21.12.2004.

² Հակասական դատական ակտերի առկայության դեպքում արդար դատաքննության իրավունքի խախտման պայմանների վերաբերյալ՝ տե՛ս, ECHR, case of Jordan Jordanov and others v. Bulgaria, application no. 23530/02, 02.07.2009.

պարտականություն՝ իրենց իրավական համակարգերը կազմակերպելու այնպես, որ խուսափեն իրար հակասող դատական ակտերի ընդունումից³:

Հայաստանի Հանրապետությունում օրենքների և այլ նորմատիվ իրավական ակտերի միատեսակ կիրառությունն ապահովելու գործառույթը վերապահված է Վճռաբեկ դատարանին (Սահմանադրության 171-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին կետ), ուստի Վճռաբեկ դատարանի կողմից հակասական որոշումների կայացումն առավել վտանգավոր է:

Միևնույն ժամանակ հարկ եմ համարում ընդգծել, որ Վճռաբեկ դատարանը որոշումներ է կայացնում և իր սահմանադրական գործառույթներն իրականացնում է դատական ակտերն օրենքով սահմանված լիազորությունների շրջանակներում վերանայելու միջոցով: Այսինքն՝ Վճռաբեկ դատարանն իրավական դիրքորոշումներ է հայտնում միայն կոնկրետ գործերի շրջանակներում ներկայացվող վճռաբեկ բողոքների քննության արդյունքում: Դրանով պայմանավորված՝ «Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգիրք» սահմանադրական օրենքի 10-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանվել է, որ **նույնանման փաստերով այլ գործով** Վճռաբեկ դատարանի կողմից իրավական նորմի մեկնաբանությունից տարբերվող մեկնաբանության դեպքում դատարանը պետք է հիմնավորի օրենքի և այլ նորմատիվ իրավական ակտի՝ Վճռաբեկ դատարանի մեկնաբանությունից շեղվելը:

Պատահական չէ վերը նշված դրույթում օրենսդրի կողմից «նույնանման փաստեր» արտահայտության օգտագործումը: Այսինքն՝ այդ դրույթը չի ենթադրում որևէ դատարանի (այդ թվում՝ Վճռաբեկ դատարանի) կողմից մեկ այլ գործով Վճռաբեկ դատարանի արտահայտած դիրքորոշումների մեխանիկական կիրառում՝ առանց հաշվի առնելու գործի փաստերը: Ընդ որում, այդ հարցին անդրադարձել է նաև Վճռաբեկ դատարանը՝ արձանագրելով, որ «(...) յուրաքանչյուր գործ իր փաստական հանգամանքներով եզակի է, և Վճռաբեկ դատարանի (...) դատական ակտով տրված իրավական մեկնաբանության՝ համապատասխան գործով

³ Տե՛ս, ECHR, case of Nejdjet Şahin and Perihan Şahin v. Turkey [GC], application no. 13279/05, 20.10.2011.

5

կիրառելիության հարցը լուծելիս դատարանները պետք է համադրեն նախադեպային գործի և քննության առարկա գործի էական նշանակություն ունեցող փաստերը: Այսինքն՝ դատարանը նախադեպային որոշմամբ տրված օրենքի մեկնաբանության՝ քննվող գործով կիրառելիության հարցը լուծելիս պետք է նախ առանձնացնի այն փաստական հանգամանքները, որոնք էական նշանակություն են ունեցել նախադեպային որոշման կայացման համար և այնուհետև դրանք համադրի քննվող քաղաքացիական կամ վարչական գործի փաստական հանգամանքների հետ՝ որոշելով դրանց նույնական լինել կամ չլինելու հարցը»⁴:

Ավելին, այն հանգամանքը, որ խնդրահարույց կարող է լինել միայն նման գործերով կայացված հակասական դատական ակտերի առկայությունը, բխում է նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի պրակտիկայից⁵: Այս դիքորոշումն է արտահայտել նաև Եվրոպական դատավորների խորհրդատվական խորհուրդը: Վերջինս, մասնավորապես, նշել է, որ դատական ակտի ընդունումը ենթադրում է քննվող գործի բոլոր առանձնահատուկ հանգամանքների ուսումնասիրություն: Նախադեպային իրավունքի կշիռն այն է, որ նախորդ նախադեպային նշանակության որոշումն իսկապես հիմնված է եղել էականորեն նման փաստերի վրա: Նախադեպը կիրառելիս պատշաճ ուշադրություն է պետք դարձնել այն համատեքստին ու հանգամանքներին, որոնցում այն ձևավորվել է: Երկու առանձին վեճերի տարբեր կարգավորումները չպետք է դիտվեն որպես միմյանց հակասող նախադեպերի ձևավորմանը նպաստող գործընթաց, քանի դեռ նման կարգավորումները հիմնավորված են այդ գործերի փաստերի տարբերությամբ⁶:

⁴ Տե՛ս, ըստ հայցի «Արաբկիր Ալկո Լիկյոր-Օդու գործարան» ՍՊԸ-ի ընդդեմ Սոս Բաղդասարյանի՝ բնակարանի 1/7 մասի սեփականատեր ճանաչելու և բնակարանի մասի վրա բռնագանձում տարածելու պահանջների մասին գործով Վճռաբեկ դատարանի 25.07.2008 թվականի թիվ 3-480 (ՎԴ) որոշումը:

⁵ Տե՛ս, ECHR, case of Emel Boyraz v. Turkey, application no. 61960/08, 02.12.2014.

⁶ Տե՛ս, Consultative Council of European Judges (CCJE), Opinion no. 20 (2017) to the attention of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the role of courts with respect the uniform application of the law.

Վերոգրյալի համատեքստում հարկ եմ համարում անդրադառնալ թիվ ԵԿԴ/0384/02/13 և թիվ ԵՄԴ/1206/02/09 քաղաքացիական գործերի փաստերին՝ պարզելու համար դրանց նույնանման լինելու հանգամանքը, ինչպես նաև հարցերին, որոնց Վճռաբեկ դատարանն անդրադարձել է այդ գործերով ներկայացված բողոքների քննության արդյունքներով կայացված որոշումներով:

Այսպես՝ թիվ ԵԿԴ/0384/02/13 քաղաքացիական գործով քննվել է քաղաքացու և բանկի միջև ծագած վեճ: Բանկն արտադատական կարգով բռնագանձում էր տարածել քաղաքացու՝ գրավ դրված գույքի վրա, այն ընդունել էր ի սեփականություն, ապա վաճառել երրորդ անձի՝ մինչև ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի (այսուհետ՝ Օրենսգրք) 251-րդ հոդվածը նոր խմբագրությամբ շարադրող 23.06.2011 թվականին ընդունված ՀՕ-233-Ն օրենքն ուժի մեջ մտնելը:

Առաջին ատյանի և վերաքննիչ դատարանները քաղաքացու և բանկի միջև ծագած հարաբերությունների նկատմամբ կիրառելի էին համարել Օրենսգրքի՝ 23.06.2011 թվականին ընդունված ՀՕ-233-Ն օրենքով կատարված փոփոխություններից հետո գործող կարգավորումները և գրավատուի ու գրավառուի միջև փոխհաշվարկների համար հիմք էին ընդունել գրավի առարկայի շուկայական արժեքը:

Վճռաբեկ դատարանը, թիվ ԵԿԴ/0384/02/13 քաղաքացիական գործով ներկայացված վճռաբեկ բողոքի քննության արդյունքներով 30.04.2015 թվականին կայացված որոշմամբ անդրադառնալով ժամանակի մեջ Օրենսգրքի 251-րդ հոդվածը նոր խմբագրությամբ շարադրող 23.06.2011 թվականին ընդունված ՀՕ-233-Ն օրենքի գործողությանը, արձանագրել է, որ գրավի առարկան գրավառուի կողմից ի սեփականություն ընդունելը ևս համարվում է գրավի առարկայի իրացում, Օրենսգրքի 251-րդ հոդվածը նոր խմբագրությամբ շարադրող 23.06.2011 թվականին ընդունված ՀՕ-233-Ն օրենքը կիրառելի է միայն այն գույքի հետ կապված հարաբերությունների նկատմամբ, որը գրավառու բանկին (վարկային կազմակերպությանը) սեփականության իրավունքով անցել է այդ օրենքն ուժի մեջ մտնելուց հետո:

Վճռաբեկ դատարանը, նաև վկայակոչելով թիվ ԵԱՆԴ/0399/02/09 քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 01.04.2011 թվականի որոշմամբ արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, արձանագրել է, որ մինչև 23.06.2011 թվականին ընդունված ՀՕ-233-Ն օրենքով Օրենսգրքի 251-րդ հոդվածում կատարված փոփոխությունը բռնագանձման հիմքով գրավի առարկան գրավառուի կողմից ի սեփականություն ընդունելու դեպքում Օրենսգրքի 251-րդ հոդվածով նախատեսված փոխհաշվարկների համար պետք է հիմք ընդունվի այդ գույքի ոչ թե շուկայական, այլ՝ լիկվիդացիոն արժեքը: Վերոգրյալի հիման վրա Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ դատարանները սխալ են որոշել կիրառման ենթակա իրավանորմը, որպիսի հիմքով նաև ապացուցման առարկան:

Ի հակադրություն այդ գործի՝ թիվ ԵՄԴ/1206/02/09 քաղաքացիական գործով քննվել է իրավաբանական անձի և բանկի միջև ծագած վեճ: Բանկն արտադատական կարգով բռնագանձում էր տարածել իրավաբանական անձի՝ գրավ դրված գույքի վրա: Բանկը, այդ գույքն ընդունելով ի սեփականություն, տևական ժամանակ զրկված էր եղել այն վաճառելու և դրա հաշվին պարտապանի հանդեպ իր ունեցած պահանջի փաստացի բավարարում ստանալու հնարավորությունից, ինչը պայմանավորված էր եղել գրավատուի գործողություններով: Մասնավորապես՝ գրավ դրված գույքի բռնագանձման արդյունքում բանկի սեփականության իրավունքի գրանցման իրավաչափության վերաբերյալ գրավատուի կողմից ներկայացված հայցադիմումի հիման վրա հարուցված վարչական գործով, ինչպես նաև սույն դիմումի հիմքում ընկած՝ թիվ ԵՄԴ/1206/02/09 քաղաքացիական գործով արգելանք էր դրվել բանկին ի սեփականություն անցած գույքի վրա, իսկ այդ գույքի նկատմամբ կիրառված վերջին արգելանքը վերացվելուց մեկ օր հետո բանկն այն վաճառել էր երրորդ անձի:

Այդ գործով Վճռաբեկ դատարանը որպես գրավ դրված գույքի բռնագանձման և իրացման դեպքում գրավատուի և գրավառուի միջև փոխհաշվարկի կատարմանը վերաբերող իրավակարգավորումների կիրառման ուղենիշ արձանագրել է, որ

8

փոխհաշվարկի արդյունքում գրավառում չպետք է հայտնվի ավելի անբարենպաստ վիճակում, քան կլիներ, եթե պարտավորությունը գրավով ապահովված չլիներ:

Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ տվյալ դեպքում փոխհաշվարկի կատարման համար պետք է հիմք ընդունվեն ոչ թե գույքը բանկի կողմից ի սեփականություն ընդունելու, այլ կոնկրետ դեպքում հաշվի առնելով գործի համար էական նշանակություն ունեցող փաստական հանգամանքների առանձնահատկությունները՝ այն բանկի կողմից վաճառվելու դրությամբ առկա տվյալները՝ հիմք ընդունելով այդ պահին գույքի լիկվիդացիոն արժեքը: Ըստ Վճռաբեկ դատարանի՝ հակառակ դեպքում կստեղծվեր իրավիճակ, երբ բանկը, ի սեփականություն ընդունելով գրավ դրված գույքը, ստիպված կլիներ այդ պահին գույքի լիկվիդացիոն արժեքի հիման վրա և այն ի սեփականություն ընդունելու հետ կապված ծախսերի հաշվառմամբ գրավատուի հետ կատարել փոխհաշվարկ այն պայմաններում, երբ դրանից հետո տևական ժամանակ բանկը զրկված էր այդ գույքը վաճառելու և վաճառքից ստացված միջոցների հաշվին իր պահանջները փաստացի բավարարելու իրական հնարավորությունից՝ ընդ որում, այդ հնարավորությունից զրկված լինելով հենց գրավատուի գործողությունների արդյունքում: Վճռաբեկ դատարանը գտել է, որ նման մոտեցումը կխախտեր գրավատուի և գրավառուի իրավունքների և օրինական շահերի միջև ողջամիտ հավասարակշռությունը: Վճռաբեկ դատարանն ընդգծել է, որ գրավատուի գործողությունները չպետք է հանգեցնեն գրավառուի իրավունքների անհամաչափ սահմանափակման՝ իմաստագրկելով գրավի իրավունքը:

Վճռաբեկ դատարանի այս որոշման ուսումնասիրությունից ակնհայտ է դառնում, որ Վճռաբեկ դատարանը դրանով անդրադարձել է փոխհաշվարկների կատարման հարցին միայն վերը նշված փաստերի պայմաններում, Վճռաբեկ դատարանը չի քննարկել այն իրավիճակները, երբ գրավ դրված գույքի նկատմամբ սահմանափակումներ առկա չեն, կամ դրանք գրավատուի գործողությունների

9

հետևանքը չեն, կամ այն իրավիճակները, երբ գրավառուի կողմից ի սեփականություն ընդունված գույքի նկատմամբ սահմանափակումների վերացումից հետո տևական ժամանակ այն չի վաճառվում:

Վերը նշված երկու քաղաքացիական գործերի փաստերի համեմատությունը թույլ է տալիս արձանագրել, որ այդ գործերի փաստերը նույնանման չեն, դրանք էապես տարբերվում են, ինչն ինքնին կասկածի տակ է դնում հակասական դատական ակտերի առկայության վերաբերյալ դիմողի պնդումը, քանի որ վերը վկայակոչված դիրքորոշումների համատեքստում կարելի է քննարկել հակասական դատական ակտերի առկայության կամ այդ հիմքով անձի հիմնական իրավունքների խախտման հարց միայն այն դեպքում, երբ քննարկվող դատական ակտերը կայացվել են նույնանման փաստերով գործերի շրջանակներում:

Ինչ վերաբերում է դիմումով բարձրացվող այն խնդրին, որ կարող է ստեղծվել մի իրավիճակ, երբ գրավառուն գույքն իրացնի այն որպես սեփականություն ընդունելուց 10 տարի հետո, կամ այն ընդհանրապես չիրացնի, ապա նշվածն ընդհանուր վերացական հիմնավորում է, առնչություն չունի դիմողի մասնակցությամբ ծավալված իրավահարաբերության հետ, ուստի չէր կարող քննության առարկա դառնալ տվյալ դեպքում ներկայացված անհատական դիմումի հիման վրա իրականացվող սահմանադրական վերահսկողության շրջանակներում:

Բացի այդ, Սահմանադրության 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարան կարող է դիմել յուրաքանչյուր ոք՝ կոնկրետ գործով, երբ առկա է դատարանի վերջնական ակտը, սպառվել են դատական պաշտպանության բոլոր միջոցները և վիճարկում է այդ ակտով իր նկատմամբ կիրառված նորմատիվ իրավական ակտի դրույթի սահմանադրականությունը, ինչը հանգեցրել է Սահմանադրության 2-րդ գլխում ամրագրված իր հիմնական իրավունքների և ազատությունների խախտման՝ հաշվի առնելով նաև համապատասխան դրույթին իրավակիրառ պրակտիկայում տրված մեկնաբանությունը:

Սահմանադրական վերը նշված կարգավորումից հետևում է, որ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց կողմից Սահմանադրական դատարան դիմումի ներկայացումը թույլատրվում է, եթե, ի թիվս այլնի, այն վերաբերում է նորմատիվ իրավական ակտի դրույթի սահմանադրականությանը՝ հաշվի առնելով նաև համապատասխան դրույթին իրավակիրառ պրակտիկայում տրված մեկնաբանությունը: Փաստորեն, Հայաստանի Հանրապետությունում ներդրվել է ոչ թե ամբողջական, այլ՝ նորմատիվ սահմանադրական գանգատի ինստիտուտը, ինչը, մասնավորապես, ենթադրում է, որ թեև սահմանադրական գանգատը կապված է կոնկրետ գործի հետ, սակայն այն կարող է միայն վերաբերել դատական ակտի հիմքում ընկած նորմատիվ իրավական ակտի, և ոչ թե դատական ակտի սահմանադրականությանը: Հետևաբար անձը չի կարող Սահմանադրական դատարանի առջև բարձրացնել, իսկ վերջինս էլ իրավասու չէ անդրադառնալ նորմատիվ իրավական ակտի կիրառման իրավաչափության հարցին⁷:

Վերոգրյալով պայմանավորված՝ Սահմանադրական դատարանում ենթակա չեն քննության նաև անհատական այն դիմումները, որոնք կապված են ոչ թե վիճարկվող դրույթների սահմանադրականության հարցի հետ, այլ վերաբերում են դրանց կիրառման իրավաչափության հարցին, նույնիսկ եթե դիմողը Սահմանադրական դատարանին ըստ ձևի ներկայացնում է վիճարկվող դրույթները՝ իրավակիրառ պրակտիկայում դրանց տրված մեկնաբանությամբ Սահմանադրությանը հակասող ճանաչելու խնդրանք⁸: Ընդ որում, Սահմանադրական դատարանն իր հերթին կրում է պարտականություն՝ չանդրադառնալու վիճարկվող դրույթների կիրառման իրավաչափության հարցին:

⁷ Առավել մանրամասն՝ տե՛ս, օրինակ, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), Revised report on individual access to constitutional justice, CDL-AD(2021)001, 22.02.2021.

⁸ Տե՛ս, օրինակ, Սահմանադրական դատարանի 22.11.2011 թվականի ՍԴՈ-998, 19.05.2015 թվականի ՍԴՈ-1205, 11.04.2017 թվականի ՍԴՈ-1361 որոշումները, 17.03.2009 թվականի ՍԴԱՈ-21, 22.02.2019 թվականի ՍԴԱՈ-17 աշխատակարգային որոշումները:

Կարծում եմ, որ տվյալ դեպքում դիմողի կողմից Սահմանադրական դատարանի առջև բարձրացվող խնդիրներն իրականում վերաբերում են Վճռաբեկ դատարանի կողմից նորմատիվ ակտի դրույթների կիրառությանը: Այլ կերպ՝ դիմողը, չհամաձայնելով իր մասնակցությամբ գործով վիճարկվող դրույթի կիրառմամբ Վճռաբեկ դատարանի կողմից վեճին տրված լուծմանը, ըստ էության քողարկված ձևով բարձրացնում է այնպիսի խնդիրներ, որոնք կապված են ոչ թե նորմատիվ ակտի դրույթի սահմանադրականությանը, այլ՝ դատական ակտով կոնկրետ գործի փաստերի նկատմամբ դրա կիրառման իրավաչափության հարցին: Փաստորեն, դիմողը Սահմանադրական դատարանին ըստ ձևի ներկայացնելով վիճարկվող դրույթը՝ իրավակիրառ պրակտիկայում դրանց տրված մեկնաբանությամբ Սահմանադրությանը հակասող ճանաչելու խնդրանք, ըստ էության բարձրացնում է դրա կիրառման իրավաչափության հարց, ինչը, «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 29-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն, **Սահմանադրական դատարանում քննության ենթակա հարց չէ:**

Այդուհանդերձ, չնայած դրան՝ Սահմանադրական դատարանը, ներկայացված դիմումի հիման վրա քննելով գործը, ընդունել է ըստ էության որոշում, որով արձանագրել է, որ Օրենսգրքի վերաբերելի իրավակարգավորումներում առկա է եղել իրավական անորոշություն, և «(...) տվյալ դեպքում իրավական անորոշությունը պայմանավորված է եղել **օրենսդրական բացով**, որը դրսևորվել է նրանում, որ թեպետ օրենսդիրն իրացման ներքո նկատի է ունեցել նաև գրավ դրված գույքը հիմնական պարտավորության համապատասխան չափի դիմաց գրավառուին ի սեփականություն հանձնելը, սակայն, Օրենսգրքի հետագա տեքստում **ուղղակիորեն** չի կարգավորել ի սեփականություն հանձնված գույքի և այդ գույքի՝ հիմնական պարտավորության համապատասխան չափը գերազանցող գումարի տնօրինման հետ կապված հարաբերությունները»:

Սահմանադրական դատարանը նշել է նաև, որ **Վճռաբեկ դատարանն իր դիրքորոշմամբ վերացրել է նշված օրենսդրական բացով պայմանավորված իրավական անորոշությունը՝** թիվ ԵԿԴ/0384/02/13 քաղաքացիական գործով 30.04.2015 թվականին կայացված որոշմամբ:

Այնուհետև Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ «(...) չնայած գրավի առարկայի բռնագանձման գործընթացի ավարտի վերաբերյալ գոյություն ունեցող և սույն որոշման մեջ մատնանշված կայուն մեկնաբանությանը, ըստ որի՝ գրավի առարկան ի սեփականություն ընդունելը համարվում է գրավի առարկայի բռնագանձման և իրացման ավարտ, այդուհանդերձ, իրավակիրառական պրակտիկան՝ կապված գրավառուի կողմից գրավի առարկայի բռնագանձման և իրացման դեպքում գրավատուին վերադարձման ենթակա գումարի հաշվարկման առանձնահատկությունների, մասնավորապես՝ (նախկին) գրավատուի և (նախկին) գրավառուի միջև գրավադրված գույքի իրացումից հետո փոխհաշվարկների իրականացման պահի հետ, զարգացել է այն տրամաբանությամբ, ըստ որի՝ վերջիններիս միջև փոխհաշվարկի կատարման համար պետք է հիմք ընդունվեն ոչ թե գույքը գրավառուի սեփականության անցնելու (իրացնելու), այլ (նախկին) գրավառուի կողմից այդ գույքը վաճառելու կամ այդպիսի իրական հնարավորություն ունենալու պահը»:

Սահմանադրական դատարանի որոշման մեջ տեղ գտած՝ վերը նշված վերլուծություններից հետևում է, որ ըստ Սահմանադրական դատարանի՝ գրավառուին ի սեփականություն հանձնված գույքի և այդ գույքի՝ հիմնական պարտավորության համապատասխան չափը գերազանցող գումարի տնօրինման հետ կապված հարաբերությունների կարգավորման կապակցությամբ օրենսդրական բացի հետևանքով առկա է եղել **իրավական անորոշություն, որը վերացվել է** թիվ ԵԿԴ/0384/02/13 քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 30.04.2015 թվականի որոշմամբ, սակայն վերջինս, չնայած գրավի առարկայի բռնագանձման

գործընթացի ավարտի վերաբերյալ գոյություն ունեցող՝ իր կողմից տրված կայուն մեկնաբանությանը, դիմողի մասնակցությամբ գործով այլ ուղղությամբ է զարգացրել իրավակիրառ պրակտիկան: Այլ կերպ ասած՝ Սահմանադրական դատարանը համարել է, որ գրավառուին ի սեփականություն հանձնված գույքի և այդ գույքի՝ հիմնական պարտավորության համապատասխան չափը գերազանցող գումարի տնօրինման հետ կապված հարաբերությունների կարգավորման կապակցությամբ օրենսդրական բացով պայմանավորված իրավական անորոշությունը թիվ ԵԿԴ/0384/02/13 քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 30.04.2015 թվականի որոշմամբ վերացվել է, իսկ դիմողի մասնակցությամբ գործով Վճռաբեկ դատարանը շեղվել է իր կողմից նախկինում կայացված որոշման տրամաբանությունից:

Նման պայմաններում ստացվում է, որ Սահմանադրական դատարանն իրականում քննության առարկա է դարձրել ոչ թե վիճարկվող դրույթի սահմանադրականությունը, այլ՝ Վճռաբեկ դատարանի կողմից սույն գործով վիճարկվող դրույթի կիրառման իրավաչափության հարցը՝ թիվ ԵԿԴ/0384/02/13 քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 30.04.2015 թվականի որոշմամբ Օրենսգրքի համապատասխան իրավակարգավորումներին տրված մեկնաբանությունների պայմաններում, ինչը չի բխում անհատական սահմանադրական գանգատի ինստիտուտի էությունից:

2. Սահմանադրական դատարանի որոշման համաձայն՝ վիճարկվող դրույթի այնպիսի մեկնաբանության պայմաններում, համաձայն որի՝ (նախկին) գրավատուի և (նախկին) գրավառուի միջև գրավադրված գույքի իրացումից հետո փոխհաշվարկի կատարման համար պետք է հիմք ընդունվեն ոչ թե գույքը գրավառուի սեփականության անցնելու (իրացնելու), այլ (նախկին) գրավառուի կողմից այդ գույքը վաճառելու կամ այդպիսի իրական հնարավորություն ունենալու պահը, ոչ միայն փոխակերպվում են, մասնավորապես, թիվ ԵԿԴ/0384/02/13 քաղաքացիական

գործով կայացված որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշմամբ հետապնդվող նպատակները (սեփականության իրավունքի պաշտպանություն, գրավառուի և գրավատուի շահերի ողջամիտ հավասարակշռում և այլն), այլ նաև անհամաչափորեն սահմանափակվում է անձի, տվյալ դեպքում՝ գրավատուի սեփականության իրավունքի ձեռքբերման նկատմամբ օրինական ակնկալիքների իրավունքը, այն առումով, որ գույքն իրացված լինելու պայմաններում անորոշ ժամանակահատվածով հետաձգվում է դրան հաջորդող՝ գրավադրված գույքի հետ կապված փոխհաշվարկների, հետևաբար՝ դրա արդյունքներով վերադարձման ենթակա գումարը նախկին գրավատուի սեփականությանը հանձնելու ժամկետը:

Վերոգրյալի հիման վրա վիճարկվող դրույթին Սահմանադրական դատարանի կողմից տրվել է այնպիսի մեկնաբանություն, համաձայն որի՝ գրավի առարկան ի սեփականություն ընդունելը համարվում է գրավի առարկայի բռնագանձման և իրացման ավարտ, և այդ պահի դրությամբ պետք է կատարվեն գրավատուի ու գրավառուի միջև փոխհաշվարկները:

Չհամաձայնելով Սահմանադրական դատարանի՝ նաև վերը նշված դիրքորոշմանը, նախ հարկ եմ համարում նշել, որ տվյալ դեպքում հաշվի չեն առնվել դիմողի մասնակցությամբ քաղաքացիական գործի և թիվ ԵԿԴ/0384/02/13 քաղաքացիական գործի փաստերի էական տարբերությունների առկայության հիմքով՝ գրավ դրված գույքի լիկվիդացիոն արժեքի վերհանման առանձնահատկությունները, որոնց անդրադարձ կատարվել է սույն հատուկ կարծիքի 1-ին կետում:

Ավելին, կարծում եմ, որ Սահմանադրական դատարանն իր կողմից քննարկվող հարցը չի դիտարկել հակադրվող իրավունքների առկայության տեսանկյունից⁹, ուստի նաև չի հիմնավորել առկա հակադրությանը տրված լուծումը:

⁹ Սույն հատուկ կարծիքում իրավունքների հակադրությանը և դրա լուծմանը անդրադարձ կկատարվի միայն տվյալ դեպքում հակադրվող կոնկրետ իրավունքների տեսանկյունից:

Սահմանադրությամբ ամրագրված՝ մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներին ու ազատություններին երբեմն հակադրվում են այլ անձանց հիմնական իրավունքները և ազատությունները, իսկ պետությունը Սահմանադրության 75-րդ հոդվածի ամրագրված իրավակարգավորման ուժով պարտավոր է օրենքներով ամրագրել անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգեր և ընթացակարգեր հիմնական բոլոր իրավունքների ազատությունների արդյունավետ իրականացման համար:

Վիճարկվող դրույթը վերաբերում է գրավատուի ու գրավառուի միջև փոխհաշվարկների կատարմանը, ինչից ակնհայտ է, որ գրավի առարկան գրավառուի կողմից ի սեփականություն ընդունելու և վաճառելու դեպքում գրավատուի ու գրավառուի միջև փոխհաշվարկների կատարման պահի որոշումն առնչվում է ինչպես գրավատուի, այնպես էլ գրավառուի հիմնական իրավունքներին:

Այսպես՝ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ոք ունի օրինական հիմքով ձեռք բերած սեփականությունն իր հայեցողությամբ տիրապետելու, օգտագործելու և տնօրինելու իրավունք, իսկ նույն հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ սեփականության իրավունքը կարող է սահմանափակվել միայն օրենքով՝ հանրության շահերի կամ այլոց հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության նպատակով:

Սահմանադրության 81-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հիմնական իրավունքների և ազատությունների վերաբերյալ Սահմանադրությունում ամրագրված դրույթները մեկնաբանելիս հաշվի է առնվում Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած՝ մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի հիման վրա գործող մարմինների պրակտիկան:

«Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ ունի իր գույքից անարգել օգտվելու իրավունք (...):

Հաշվի առնելով Սահմանադրության 81-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված պահանջը՝ հարկ են համարում Սահմանադրության 60-րդ հոդվածով ամրագրված սեփականության իրավունքը մեկնաբանելիս վկայակոչել և հաշվի առնել նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի կողմից դրա վերաբերյալ ձևավորված վերաբերելի դիրքորոշումները:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը, անդրադառնալով Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված «գույք» հասկացությանը, արձանագրել է, որ այն ունի ինքնավար նշանակություն, որը չի սահմանափակվում նյութական իրերի նկատմամբ սեփականության իրավունքով և կապված չէ ներպետական օրենսդրության ձևական դասակարգման հետ: Ինչպես նյութական իրերը, գույքային հանդիսացող որոշակի այլ իրավունքներն ու շահերը նույնպես կարող են համարվել «գույքային իրավունքներ» և հետևաբար նաև «գույք» նույն դրույթի իմաստով: Յուրաքանչյուր գործով պարզաբանման ենթակա հարցն այն է, թե արդյոք, գործի բոլոր հանգամանքներից ելնելով, դիմումատուն ունեցել է Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածով պաշտպանվող նյութական շահ¹⁰:

Միաժամանակ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի իմաստով «սեփականություն» հասկացությունը բնորոշել է ընդլայնված կերպով՝ օգտագործելով «օրինական սպասելիք» հասկացությունը: Մասնավորապես՝ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն արձանագրել է, որ պահանջի իրավունքն ստանում է «սեփականություն» որակումն այն պահից, երբ անձն ունենում է «օրինական սպասելիք» իր իրավունքներն իրականացնելու համար¹¹: Պահանջի իրավունքը Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի իմաստով կարող է ընկալվել որպես գույքային

¹⁰ Տե՛ս, ECHR, case of Minasyan and Semerjyan v. Armenia, application no. 27651/05, 23.06.2009.

¹¹ Տե՛ս, ECHR, case of Pressos Compania Naviera S.A. and others v. Belgium, application no. 17849/91, 20.11.1995.

իրավունք, եթե բավարար չափով հիմնավորված է, որ այն կարող է իրավաբանորեն իրացվել¹²: Ավելին, Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածում կիրառվող «գույք» եզրույթը սահմանափակված չէ միայն ֆիզիկական իրերի նկատմամբ սեփականության իրավունքով. այն իր մեջ ընդգրկում է նաև ակտիվներ հանդիսացող որոշ այլ իրավունքներ ու շահեր, որոնցից է, օրինակ, պարտավորության գույքային ապահովման իրավունքը¹³:

Վերոգրյալի համատեքստում անդրադառնալով գրավի իրավունքին՝ հարկ են համարում նշել, որ գրավի իրավունքը կամ գրավը զբաղեցնում է առանձնահատուկ տեղ ինչպես պարտավորությունների կատարման ապահովման միջոցների, այնպես էլ իրային իրավունքների շարքում, ինչը պայմանավորված է դրա երկակի բնույթով: Օրենսգրքի 170-րդ և 226-րդ հոդվածներից հետևում է, որ գրավի իրավունքը կամ գրավը պարտավորության իրային-իրավական ապահովման միջոց է, որը գրավառուին վերապահում է հիմնական պարտավորության չկատարման դեպքում գրավատուի այլ պարտատերերի հանդեպ գրավի առարկայի արժեքից բավարարում ստանալու նախապատվության իրավունք: Գրավի իրավունքի կամ գրավի՝ (սահմանափակ) իրային իրավունք լինելու հանգամանքից բխում են դրա՝ «բացարձակության» (գրավի իրավունքին համապատասխանում է բոլորի և յուրաքանչյուրի պարտականությունը՝ ձեռնպահ մնալու այդ իրավունքը խախտող կամ դրա իրականացումը խոչընդոտող արարքներից (Օրենսգրքի 241-րդ հոդված)) և «հետևելու» (գրավի իրավունքը պահպանում է իր ուժն անգամ այն դեպքում, երբ գրավի առարկայի նկատմամբ գրավատուի սեփականության իրավունքն անցնում է այլ անձի (Օրենսգրքի 242-րդ հոդվածի 1-ին կետ)) հատկությունները:

Փաստորեն, գրավի իրավունքը կամ գրավը սահմանափակ իրային իրավունք է, որի ուժով գրավառուն ունի «օրինական սպասելիք», որը դրսևորվում է հիմնական

¹² Տե՛ս, ECHR, case of Burdov v. Russia, application no. 59498/00, 07.05.2002.

¹³ Տե՛ս, ECHR, case of Gasus Dosier- Und Fördertechnik GmbH v. The Netherlands, application no. 15375/89, 23.02.1995.

պարտավորությունը չկատարվելու դեպքում գրավատուի այլ պարտատերերի հանդեպ գրավի առարկայի արժեքից նախապատվության իրավունքով իր պահանջների բավարարում ստանալով: Ասվածից կարելի է եզրահանգել, որ գրավի իրավունքը Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի իմաստով «գույք» է, ինչն իր հերթին նշանակում է, որ գրավի իրավունքը ենթակա է պաշտպանության ինչպես Կոնվենցիայի թիվ 1 Արձանագրության 1-ին հոդվածի, այնպես էլ Սահմանադրության 60-րդ հոդվածի ուժով:

Վերոգրյալից հետևում է, որ գրավի իրացման և գրավատուի ու գրավառուի միջև փոխհաշվարկների կատարման շրջանակներում շոշափվում են ոչ միայն գրավատուի (ինչը բխում է Սահմանադրական դատարանի որոշումից), այլև գրավառուի հիմնական իրավունքները (ինչն անտեսվել է Սահմանադրական դատարանի որոշմամբ), և այդ իրավահարաբերությունները կարգավորող իրավանորմերը պետք է ունենան այնպիսի բովանդակություն, որոնք հաշվի կառնեն իրար հակադրվող իրավունքների առկայությունը: Ավելին, հաշվի առնելով գրավի իրավունքի նշանակությունը և դրա՝ պարտավորության կատարումն ապահովելու գործառույթը, կարծում եմ, որ գրավատուի և գրավառուի միջև առաջացող հարաբերությունների նորմատիվ կարգավորումը **չպետք է հանգեցնի այնպիսի իրավիճակների առաջացման, երբ գրավառուն կհայտնվի ավելի անբարենպաստ վիճակում, քան կլիներ գրավի բացակայության դեպքում, իսկ Սահմանադրական դատարանն առանձին իրավակարգավորումներին տրվող մեկնաբանություններով չպետք է նպաստի նման իրավիճակների առաջացմանը:** Մինչդեռ Սահմանադրական դատարանի կողմից տրված մեկնաբանությամբ վիճարկվող նորմից հետևում է, որ նույնիսկ այն դեպքում, երբ գրավատուի գործողությունների հետևանքով գրավառուն որոշակի ժամանակահատվածում զրկված է լինում ի սեփականություն ընդունված գրավի առարկան վաճառելու և իր պահանջները փաստացի բավարարելու հնարավորությունից, միևնույն է, գրավատուի հետ փոխհաշվարկները պետք է կատարի գրավի առարկան ի սեփականություն ընդունելու պահի դրությամբ այդ

գույքի լիկվիդացիոն արժեքով, որպիսի պայմաններում գրավառուն, ինչպես սույն գործով դիմողի դեպքում է, կարող է ոչ միայն զրկվել գրավի առարկայի արժեքի հաշվին իր պահանջների բավարարում ստանալու հնարավորությունից, այլև ստիպված լինել գրավատուին վճարել իր միջոցների հաշվին՝ տրամադրված վարկի գումարը բազմապատիկ անգամներ գերազանցող գումար այն դեպքում, երբ հենց գրավառուն է խոչընդոտներ հարուցել գրավ դրված գույքի լիկվիդացիոն արժեքը որոշելու գործընթացում: Ավելին, նման մեկնաբանությունը կարող է իմաստազրկել գրավի առարկան հետագայում վաճառելու նպատակով այն ի սեփականություն ընդունելու ինստիտուտը (օրինակ՝ բանկերի և վարկային կազմակերպությունների դեպքում), ինչը վերջնարդյունքում կարող է բացասական հետևանքներ առաջացնել ոչ միայն գրավառուների, այլև գրավատուների համար:

Այս համատեքստում հարկ եմ համարում անդրադառնալ նաև Սահմանադրական դատարանի որոշման մեջ տեղ գտած հետևյալ դատողությանը. «[ու]շադրության է արժանի այն հանգամանքը, որ հետագայում 23.06.2011թ. ընդունված ՀՕ-233-Ն օրենքով Օրենսգրքի 251-րդ հոդվածը շարադրվել է նոր խմբագրությամբ, որով օրենսդիրն արդեն ուղղակիորեն կարգավորել է ի սեփականություն հանձնված գույքի և այդ գույքի՝ հիմնական պարտավորության համապատասխան չափը գերազանցող գումարի տնօրինման հետ կապված հարաբերությունները՝ այդպիսով օրենսդրական մակարդակում վերացնելով դիտարկվող օրենսդրական բացով պայմանավորված իրավական անորոշությունը: Մասնավորապես, Օրենսգրքի՝ 23.06.2011թ. ընդունված ՀՕ-233-Ն օրենքի խմբագրությամբ 251-րդ հոդվածի 3-րդ մասով օրենսդիրը գրավադրված գույքը վարկատուին՝ բանկին (վարկային կազմակերպությանը) ի սեփականություն անցնելու դեպքում գույքն իրացված է համարել:

1. դրա հետագա օտարման օրը, եթե նման օտարումը տեղի է ունեցել գույքն ի սեփականություն վերցնելուց հետո՝ 6 ամսվա ընթացքում,

20

2. գույքն ի սեփականություն վերցնելուն հաջորդող վեցամսյա ժամկետի վերջին օրը՝ այդ օրվա դրությամբ գույքի շուկայական գնով, եթե այդ վեցամսյա ժամկետում գույքը չի օտարվել:

Ընդ որում, օրենսդիրը հաշվի չի առնում 6 ամսվա ընթացքում գույքը չօտարելու որևէ օբյեկտիվ կամ սուբյեկտիվ պատճառ»:

Հարկ են համարում նշել, որ եթե 23.06.2011 թվականին ընդունված ՀՕ-233-Ն օրենքով Օրենսգրքի 251-րդ հոդվածը նոր խմբագրությամբ շարադրելով օրենսդիրը «օրենսդրական մակարդակում վերացրել է դիտարկվող օրենսդրական բացով պայմանավորված իրավական անորոշությունը՝ ուղղակիորեն կարգավորելով ի սեփականություն հանձնված գույքի և այդ գույքի՝ հիմնական պարտավորության համապատասխան չափը գերազանցող գումարի տնօրինման հետ կապված հարաբերությունները», ապա դա արել է **միայն մասնակիորեն**, քանի որ Օրենսգրքի՝ 23.06.2011 թվականին ընդունված ՀՕ-233-Ն օրենքի խմբագրությամբ 251-րդ հոդվածի 3-րդ մասը վերաբերում է այն դեպքերին, երբ գրավառու բանկին (վարկային կազմակերպությանը) ի սեփականություն է անցել քաղաքացուն պատկանող գրավ դրված գույքը¹⁴: Այսինքն՝ այդ նորմը գործում է այն դեպքում, երբ՝

- գրավատուն քաղաքացի է, իսկ գրավառուն՝ բանկ կամ վարկային կազմակերպություն, և

- գրավի առարկան ի սեփականություն է անցել գրավառուին:

Վերոգրյալից հետևում է, որ առնվազն օրենսդիրն Օրենսգրքի՝ 23.06.2011 թվականին ընդունված ՀՕ-233-Ն օրենքի խմբագրությամբ 251-րդ հոդվածի 3-րդ մասն ուղղակիորեն կիրառելի չի համարել այն դեպքերի նկատմամբ, երբ

¹⁴ Այդ իրավանորմի համաձայն՝ այն դեպքում, երբ **քաղաքացուն պատկանող** գրավ դրված գույքն ի սեփականություն անցել է **գրավառու բանկին (վարկային կազմակերպությանը)**, գրավ դրված գույքը սույն հոդվածի իմաստով համարվում է իրացված (...):

գրավատուն ֆիզիկական անձ չէ (ինչպես սույն գործով դիմողի դեպքում է), կամ գրավատուն բանկ կամ վարկային կազմակերպություն չէ¹⁵:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարծում եմ, որ վիճարկվող դրույթին Սահմանադրական դատարանի կողմից տրվող մեկնաբանությունն առնվազն չպետք է կառուցվեր բացառապես քաղաքացիական իրավահարաբերության մասնակիցներից մեկի իրավունքների իրացումն ապահովելու անհրաժեշտության շուրջ, քանի որ Սահմանադրության 75-րդ հոդվածով ամրագրված իրավունքի կրողը միայն դիմումատուն չէր, և նրա սեփականության իրավունքը տվյալ դեպքում պաշտպանության ենթակա միակ իրավունքը չէր, իսկ նախապատվությունը հենց դիմումատուի սեփականության իրավունքին տալու դեպքում Սահմանադրական դատարանի որոշումը պետք է առնվազն պարունակեր համապատասխան հիմնավորումներ: Ինչու՞ Սահմանադրական դատարանը հաշվի չի առել, որ վիճարկվող դրույթին տրվող մեկնաբանությունը շոշափելու է նաև գրավատուի հիմնական իրավունքները, ի՞նչ հիմնավորումներով է Սահմանադրական դատարանը եկել այն եզրահանգման, որ վիճարկվող դրույթը մեկնաբանելիս պետք է առաջնորդվել բացառապես գրավատուի սեփականության իրավունքի իրացումն ապահովելու անհրաժեշտությամբ: Այս հարցերի պատասխանները Սահմանադրական դատարանի որոշման մեջ բացակայում են, որպիսի հանգամանքը, կարծում եմ, **կատարված եզրահանգումները դարձնում է բավարար չափով չհիմնավորված:**

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ հարկ եմ համարում արձանագրել, որ գրավատուի և գրավատուի միջև փոխհաշվարկների կատարման վերաբերյալ Վճռաբեկ դատարանի

¹⁵ Սույն հատուկ կարծիքում չի քննարկվում այդ իրավանորմը դրանով ուղղակիորեն չկարգավորված հարաբերությունների նկատմամբ անալոգիայով կիրառելու հնարավորությունը, ինչն իրավակիրառ պրակտիկայի խնդիրն է:

22

որոշումներում (որոնք պարունակում են քննարկվող հարցի վերաբերյալ ուղենիշային լուծումներ) առկա են, մասնավորապես, հետևյալ դիրքորոշումները.

- թիվ ԵԱՆԴ/0399/02/09 քաղաքացիական գործով Վճռաբեկ դատարանի 01.04.2011 թվականի որոշմամբ արտահայտվել է այն իրավական դիրքորոշումը, որ գրավառուն իր պահանջի բավարարման նպատակով իրավունք ունի գրավ դրված գույքը տվյալ պահին շուկայում գործող ողջամիտ գնի հաշվարկով հիմնական պարտավորության համապատասխան չափի դիմաց դարձնել իր սեփականությունը կամ հանձնել երրորդ անձին ի սեփականություն, իսկ գրավադրված անշարժ գույքն իրացնելիս տվյալ պահին շուկայում գործող ողջամիտ գինը կարող է լինել միայն դրա արագ վաճառքի գինը, այսինքն՝ լիկվիդացիոն արժեքը, քանի որ միայն նման ձևով է հնարավոր ապահովել գրավի առարկայի արագ իրացումն ու գրավառուի պահանջների բավարարումը.

- թիվ ԵԿԴ/0384/02/13 քաղաքացիական գործով 30.04.2015 թվականի որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է, որ այն դեպքում, երբ բռնագանձման հիմքով գրավի առարկան գրավառուի կողմից ի սեփականություն է ընդունվել մինչև 23.06.2011 թվականին ընդունված ՀՕ-233-Ն օրենքով Օրենսգրքի 251-րդ հոդվածում կատարված փոփոխությունները, ապա գրավատուի և գրավառուի միջև փոխհաշվարկներ կատարելիս պետք է կիրառել Օրենսգրքի՝ մինչև այդ փոփոխությունները գործող խմբագրությամբ 251-րդ հոդվածը, և այդ փոխհաշվարկները պետք է կատարվեն՝ հիմք ընդունելով գույքի լիկվիդացիոն արժեքը.

- թիվ ԵՄԴ/1206/02/09 քաղաքացիական գործով 08.05.2020 թվականի որոշմամբ Վճռաբեկ դատարանը վերլուծել է, թե ինչպես պետք է վեր հանել գրավ դրված գույքի լիկվիդացիոն արժեքը, այսինքն՝ առաջին իսկ հնարավորության

դեպքում գույքի արագ վաճառքի գինը՝ այն առանձնահատուկ դեպքում, երբ այդ գույքը գրավառուի կողմից ի սեփականություն ընդունելուց հետո գրավատուի գործողությունների հետևանքով գտնվել է արգելանքի տակ, իսկ արգելանքը վերացվելուց հետո կարճ ժամանակահատվածում վաճառվել է:

Կարծում եմ, որ Սահմանադրական դատարանն իր որոշմամբ վկայակոչված՝ Վճռաբեկ դատարանի որոշումների հիմքում ընկած տրամաբանությունների տարբեր լինելու, իրավակիրառ պրակտիկան նախկինից տարբերվող ուղղությամբ զարգանալու վերաբերյալ եզրահանգումները կատարել է՝ հաշվի չառնելով վերը նշված քաղաքացիական գործերի և դրանց շրջանակներում կայացված որոշումների առանձնահատկությունները, անտեսելով դիմողի գործով կայացված որոշման հիմքում ընկած պատճառաբանությունները և իրավահարաբերության նաև մյուս մասնակցի հիմնական իրավունքների իրացումն ապահովելու անհրաժեշտությունը:

3. Սույն հատուկ կարծիքում ներկայացված՝ թիվ ԵՄԴ/1206/02/09 քաղաքացիական գործի փաստերի պայմաններում խնդրահարույց եմ համարում նաև գրավադրված գույքի հետ կապված փոխհաշվարկների կատարումն անորոշ ժամանակահատվածով հետաձգվելով պայմանավորված գրավատուի սեփականության իրավունքի խախտման վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի պատճառաբանությունը, քանի որ Սահմանադրական դատարանը հաշվի չի առել, թե ինչ փաստերով գործի շրջանակներում է վիճարկվող դրույթը կիրառվել այդ մեկնաբանությամբ: Մասնավորապես՝ Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ նշանակություն չի տվել այն իրավիճակների առանձնացմանը, երբ, ըստ էության, գրավատուն է իր գործողություններով հետաձգում գրավառուի կողմից ի սեփականություն ընդունված գույքի վաճառքը (դրանով իսկ հնարավորություն չտալով որոշելու գույքի՝ առաջին իսկ հնարավորության դեպքում հնարավորինս արագ վաճառքի գինը, այն է՝ գույքի լիկվիդացիոն արժեքը), և այդ պայմաններում

24

անհասկանալի է, թե գրավատուի և գրավառուի միջև փոխհաշվարկների կատարման հետաձգումն ինչպես է խախտում գրավատուի սեփականության իրավունքը:

Այս տեսանկյունից խնդրահարույց է նաև Սահմանադրական դատարանի որոշման հիմքով նոր հանգամանքի առկայության շեշտադրումը, քանի որ Սահմանադրական դատարանը հաշվի չի առել հակադրվող իրավունքների առկայությունը, չի քննարկել վիճարկվող դրույթը կոնկրետ դեպքում որոշակի եղանակով մեկնաբանելու և կիրառելու պատճառները և չի հերքել դրանք:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ կարծում եմ, որ հիմք ընդունելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 29-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը և 60-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը՝ սույն գործի վարույթն անհրաժեշտ էր կարճել, մինչդեռ Սահմանադրական դատարանը, ներկայացված դիմումի հիման վրա քննելով գործը, ոչ միայն ըստ էության անդրադարձել է վիճարկվող դրույթի կիրառման իրավաչափության հարցին, որի իրավասությունը չուներ, այլև այն կատարել է՝ առանց հաշվի առնելու դիմողի մասնակցությամբ գործի առանձնահատկությունները:

ԴԱՏԱՎՈՐ՝

Ե. ԽՈՒՆԴԿԱՐՅԱՆ

«19» մարտի 2021թ.